

ПРИЖБИЛО О. В.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права

НЕУСВІДОМЛЕНА ЗЛОЧИННА НЕДБАЛІСТЬ. ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

В сучасній правовій державі Україні, де засада верховенства права являється однією з основних, в кримінальному праві застосовується принцип суб'єктивного ставлення в вину, дія якого підтверджується ч.1 ст.2 Основного закону нашої держави. Однак, ми не можемо говорити про стовідсоткове застосування принципу суб'єктивного ставлення, доки не буде повністю досліджено саму вину, а саме форму необережності з психологічної точки зору. Мова йтиме про так звану неусвідомлену необережність, адже наявність неусвідомленого в поведінці особи буде впливати і на кваліфікацію злочину, і на пом'якшуючі обставини, і на міру покарання тощо. Угрехилідзе М. Д. вважає, що застосування положень про так зване несвідоме психічне до проблеми необережності допомогло б розширити наші уявлення про необережну вину, глибше вникнути в її психологічну та соціально-етичну природу [4, с. 17].

Неусвідомлена недбалість може бути визначена як сукупність обставин, коли особа не передбачала можливості настання суспільно небезпечних наслідків свого діяння (дії або бездіяльності), хоча повинна була і могла їх передбачити, але, в результаті настання певної ситуації, її воля до подолання таких наслідків була подавлена різноманітними неусвідомленими факторами, обставинами, життєвою ситуацією. Зеліньський А. Ф. стверджує, що цеобумовлено і психічними переваженнями, невротизацією і психопатизацією людини. Загальновідома провокуюча роль пияцтва, яка послаблює свідомий самоконтроль поведінки. Зрозуміти внутрішній зміст злочину неможливо без вивчення антигромадської свідомості окремих осіб в тісному взаємозв'язку з неусвідомленими психічними процесами і станами, з так званим несвідомим [1, с. 3].

Цікаве висловлювання можна знайти в книзі відомого психолога Г. Лебона «Психологія народів і мас»: «...Виняткові події привели в рух деякі клітинки в їхньому мозку, що залишилися без застосування в звичайному стапі...» [2, с. 25]. Це можна пояснити тим, що значним чинником поведінку особи впливає життєва ситуація, яка в основному притаманна для ситуативного типу злочинців. Попередити злочинну поведінку ситуативного (випадкового) злочинця дуже складно, адже мова йде про профілактику на індивідуальному рівні, та ще про несвідомі психічні процеси в поведінці. В першу чергу, аби не наступили причини, потрібно попереджувати умови. А умовами тут виступають і подавлене сексуальне бажання (за Фрейдом), і різноманітні несприятливі буденні життєві обставини тощо.

Слід підтримати позицію вчених, які відносять до причин та умов злочинності соціально-психологічні, або ж суб'єктивні. Їх можна називати по-різному, але суть даних причин одна і та ж: це певні елементи соціальної психології, що знаходять своє відображення у спотворених потребах, інтересах, цілях, мотивах, моральних цінностях та правосвідомості осіб, які вчиняють злочини. Ці причини незалежні від волі людини і тому не зовсім піддаються негайному усуненню. Профілактика таких причин спрямована на їх нейтралізацію, блокування, скорочення, а в більшій мірі — на усунення умов, які детермінують такі причини. У сфері ризику скоєння злочинів з несвідомою небезпастістю знаходяться особи соціально занедбані, з порушенням норм людського співжиття, зловживаючи спиртними напоями та наркотичними засобами, особи, які часто допускають неправомірних вчинків у побуті та іншому соціальному середовищі. Аби уникнути випадків настання злочинів такі особи потребують уваги спеціалістів, а саме психологів та психоаналітиків.

В «Загальній психології» Маклакова згадується, що для дослідження проявів несвідомого в рамках теорії психоаналізу були розроблені методи їх вивчення — метод вільних асоціацій і метод аналізу сновидінь. Метод вільних асоціацій передбачає тлумачення психоаналітиком безперервно продукуючих пацієнтом слів. Психоаналітик повинен знайти закономірність в продукуючих пацієнтом словах і зробити відповідний висновок про причини стану, що виник в людини, яка звернулася за допомогою. В якості одного з варіантів даного методу в психоаналізі використовується асоціативний експеримент, коли пацієнтові пропонують швидко і не замислюючись називати слова у відповідь на слово, вимовлене психоаналітиком. Як правило, через кілька десятків проб у відповідях випробуваного починають проявлятися слова, пов'язані з його прихованими переживаннями.

Апалогічно здійснюється аналіз снів. Необхідність аналізу снів, на думку Фрейда, пов'язана з тим, що під час сну знижується рівень контролю свідомості і перед людиною постають сповідіння, обумовлені частковим проривом в сферу свідомості його потягів, які блокуються свідомістю в стані неспання.

Особливу увагу Фрейд приділяв невротичним симптомам. Згідно з його уявленням, невротичні симптоми — це сліди витіснених травмуючих обставин, які утворюють у сфері несвідомого сильно заряджений вогнище і звідти виробляють руйнівну роботу по дестабілізації психічного стану людини. Для того щоб позбутися від невротичних симптомів, Фрейд вважав за необхідне розкрити цей осередок, тобто зробити так, щоб хворий усвідомив причини, що зумовлюють його стан, і тоді невроз буде вилікуваний [3, с. 158].

Таким чином, між несвідомою злочинною поведінкою і невротичними симптомами є дещо спільне, а саме їх усунення, тобто профілактика.

І те, і інше усувається одними й тими самими засобами психоаналізу. Тому кримінологія і вся наука кримінального права повинна тісно взаємодіяти з психологією та психоаналізом. Адже, хоч і рідко, але існує група неусвідомлених злочинців, яких без взаємодії цих наук і без міждисциплінарних досліджень уникнути дуже важко.

Список використаних джерел

1. Зелипский, Апатолій Феофанович Осознаваемое и неосознаваемое в преступном поведении/А. Ф. Зелипский. Харьков: Вища школа, 1986. – 168 с.
2. Лебон Гюстав Психология народов и масс. / Пер. с фр.; Предисл. И. Владимиров. – М.: ТЕХРА – Книжный клуб, 2008. – 272 с.
3. Маклаков А. Г. Общая психология: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2012. – 583 с.
4. Угрехелидзе М. Проблема неосторожной вины в уголовном праве. Изд-во Мецниереба, Тбилиси, 1976. – 131 с.

МАХАТАДЗЕ К. Г.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права

ЗАЛИПЕННЯ В НЕБЕЗПЕЦІ ТА НЕНАДАННЯ ДОПОМОГИ ОСОБІ, ЯКА ПЕРЕБУВАЄ В НЕБЕЗПЕЧНОМУ ДЛЯ ЖИТТЯ СТАНІ

Захист життя та здоров'я людини є пріоритетним для цивілізованих країн. Ст. 27 Конституції України закріплює захист життя людини в якості обов'язка держави. Ця проблема є надзвичайно важливою, адже необхідно здійснити розмежування між заповнянням шкоди шляхом активних дій та бездіяльності. Більшість злочинів проти життя та здоров'я особи вчиняються шляхом активних дій (нанесення удару, скидання з висоти та ін.). Однак, є склади, що характеризуються бездіяльністю (ненадання допомоги особі, що перебуває у небезпечному для життя стані, певикопання обов'язків медичними або фармацевтичними працівниками та ін.).

Ненадання допомоги буквально розуміється як не дати допомогу, не сприяти, не підтримувати особу, не рятувати її, не сприяти в лікуванні особи чи полегшенні її страждань. Схожим до цього є визначення поняття «ненадання допомоги» і в науці кримінального права. Зокрема, В. К. Гришук зазначає, що ненадання допомоги є юридичним синонімом залишення в небезпеці і визначається як певжиття особою